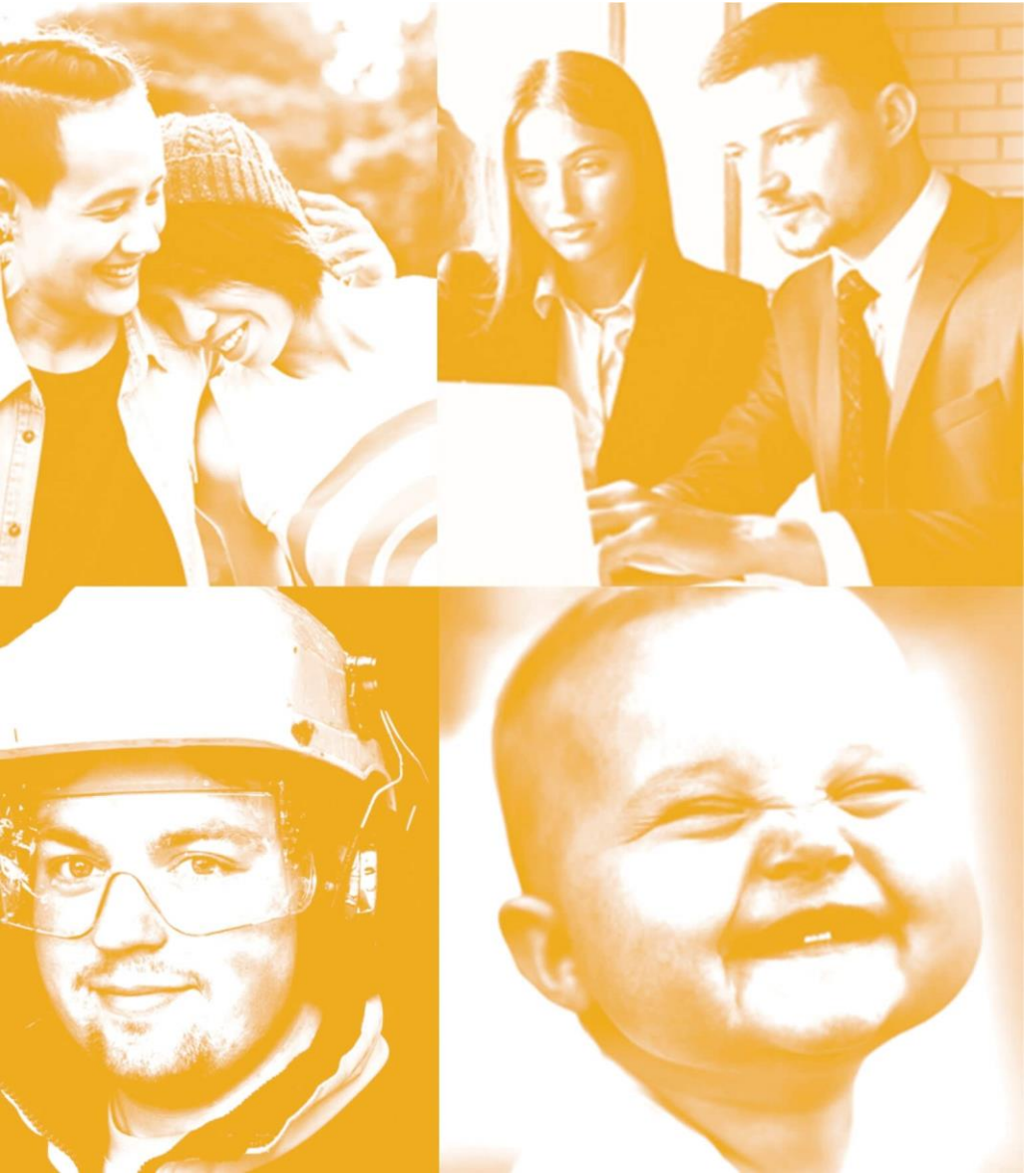

Iäkkäiden palvelujen uudistamisen II vaihe

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
4.2.2022

Jaana Huhta,
hallitusneuvos

Tässä esityksessä

- Iäkkäiden henkilöiden palvelujen vahvistaminen hallituskaudella
- Toisen vaiheen uudistuksen keskeiset tavoitteet ja ehdotukset
- Voimaantulo
- Taloudelliset ja henkilöstövaikutukset
- Toimeenpano

Hallitusohjelmatavoite: Ikäystävällisyyden edistäminen

Palvelujen parantaminen:

- Kehitetään erilaisia palvelumuotoja, kuten perhehoitoa ja muita välimuotoisia ratkaisuja
- **Säädetään henkilöstön sitovasta vähimmäismitoituksesta (0,7) ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä -> laki voimaan 1.10.2020**
- **Vahvistetaan kotihoidon resursseja ja laatua sekä kehitetään omaishoitoa**
- Otetaan käyttöön uusia työtapoja ja teknologiaa
- Kehitetään omavalvontaa ja tehostetaan viranomaisvalvontaa

Iäkkäiden hyvinvoinnin ja toimintakyvyn vahvistaminen hallituskaudella

- Iäkkäiden palvelujen laatusuositus 2020-2023 → 1.10.2020
- Poikkihallinnollinen ikäohjelma vuoteen 2030 väestön ikääntymiseen varautumiseksi
- Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –hanke
- Osana Tulevaisuuden sotekeskus-ohjelman hankekokonaisuutta toteutettava Tulevaisuuden kotona asumista tukevat palvelut iäkkäille -hanke

Kotiin annettavien palvelujen vahvistaminen

- Kotiin annettavien palvelujen vahvistaminen ja kotihoidon resurssien riittävyyden turvaaminen on yksi keskeinen osa hallituskauden iäkkäiden palvelujärjestelmään liittyvää toimenpidekokonaisuutta.
- Ikäohjelman yhtenä vaikuttavuustavoitteena vuoteen 2030 mennessä on turvata palvelujärjestelmän sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Kotihoito ensisijaisena palveluna on tässä keskeisessä roolissa.
- Iäkkäiden henkilöiden palvelujen lainsäädännön uudistamisen toinen vaihe koskee erityisesti kotihoidon laadun ja resurssien vahvistamista.
    - Palveluja koskevan lainsäädännön mahdollisuudet henkilöstön saatavuuden turvaamiseen tilanteessa, jossa väestön ikääntyminen lisää palvelutarpeita ja vähentää työikäistä väestöä ovat kuitenkin rajalliset.
    - Henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden turvaamiseksi on tehtävä muitakin toimenpiteitä.

2 vaiheen uudistuksen päätavoitteet

1. Iäkkäiden kotihoidon turvaaminen

- iäkkäiden saatava palvelutarpeitaan vastaavat palvelut
- henkilöstön riittävyys varmistettava (pito- ja vetovoimatekijöitä vahvistavia keinoja muun ohjauksen lisäksi myös lakiin)

2. Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon väliin joustavia asumis- ja palvelukokonaisuuksia

3. Henkilöstön riittävyyden, palvelujen laadun ja asiakastyytyväisyyden vahvempi seuranta

- vertailukelpoista tietoa palvelujen hankinnan ja valvonnan tueksi

Muutettavat lait

1. SOSIAALIHUOLTOLAKI (SHL)

- Pääosa muutoksista SHL:iin, koskee muitakin asiakasryhmiä kuin iäkkäitä (esim. kotihoidon uudistukset hyödyttävät mm. omaishoito- ja lapsiperheitä)
- Muutoksia palvelujärjestelmään, palvelujen toteuttamiseen ja laatuun

2. VANHUSPALVELULAKI

- Muutoksia iäkkäiden palvelujen toteuttamiseen ja laatuun, seuranta vahvistuu
- Pitkäaikaishoito sosiaalihuollon laitoksissa poistuu iäkkäiden palveluista 1.1.2028 alkaen (asiakkaat siirtyvät pääosin ymp.vrk.palveluasumiseen). Muut muutokset vahvistavat SHL:n muutoksia iäkkäiden osalta

3. TEKNISIÄ MUUTOKSIA asiakasmaksulakiin ja yksityisistä sosiaalipalveluista annettuun lakiin

Kotihoidon henkilöstön riittävyyden turvaaminen

1. **Kotikäyntien hyvä suunnittelu:** työajan käytön optimointi ja ruuhkahuippujen tasaaminen, mm. hoiva-avustajien osaamisen hyödyntäminen siihen sopivissa tehtävissä, eettisen kuormituksen vähentäminen (SHL 46 b §)
2. **Teknologian hyödyntäminen:** mm. kotikäyntejä etäyhteyksin, hoivateknologia työntekijän työtä helpottamaan (46 b §)
3. **Toimintayksikön johdon reagoitava välittömästi työvoiman vajeeseen käytettävissään olevin keinoin** (46 b §, 49 b §)
4. **Henkilöstön riittävyyden varmistamista painotetaan omavalvonnassa sekä toimintayksikön johtajan tehtävänä** (46 a §, 47 §)
5. **Vanhuspalveluihin kohdistuvaa THL:n seurantaa ja sitä koskevien tietojen julkistamista laajennetaan koskemaan myös kotihoitoa** (VanhusPL 24 a §)

Henkilöstön saatavuus ja riittävyys

- Palveluja toteuttavan henkilöstön saatavuus ja riittävyys ovat toiminnan kannalta keskeisiä tekijöitä. Esitykseen sisältyy useita ehdotuksia, joilla niihin voidaan vaikuttaa.
- Uudistuksen ensimmäisen vaiheen valmistelussa tunnistettiin väestön ikärakenteen muutoksen tuomat haasteet henkilöstön saatavuudelle. Tuolloin on arvioitu henkilöstötarvetta vuoteen 2030 saakka ja arvioitu myös niitä keinoja, joilla henkilöstön saatavuutta on mahdollista parantaa, kuten esimerkiksi uusien työntekijöiden kouluttaminen.
- Kehittämistyössä, mm. poikkihallinnollisessa ikäohjelmassa, on meneillään toimia henkilöstön työhyvinvoinnin parantamiseen ja henkilöstötarpeiden ennakointiin liittyen.
- Henkilöstön saatavuuden ja riittävyyden ongelmat eivät kosketa ainoastaan iäkkäiden palveluja vaan laajasti koko sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Alan työvoimatarpeeseen vastaamiseksi on käynnistetty työryhmätyö, jossa haetaan sekä lyhyen että pidemmän aikavälin ratkaisuja riittävän henkilöstön varmistamiseksi hallituskauden loppuun mennessä.

Toimenpiteitä henkilöstön saatavuuden varmistamiseksi

- Ennakoidaan koulutustarpeita ja hyödynnetään erilaisia koulutuspolkuja, kuten kouluttautumista hoiva-avustajaksi
- Lisätään aloituspaikkoja lähihoitaja- ja sairaanhoitajakoulutukseen
- Päivitetään työttömänä tai muuten työstä/alalta poissa olleiden ammatillista osaamista ja rakennetaan erilaisia työllistymisreittejä
- Selvitetään mahdollisuudet hyödyntää työperäistä maahanmuuttoa
- Lisätään alan houkuttelevuutta esimerkiksi parantamalla työssä kehittymis- ja etenemismahdollisuuksia
- Otetaan käyttöön alueellisia varahenkilöstöjä, joita sekä yksityiset että julkiset palveluntuottajat voivat hyödyntää työvoiman joustotarpeisiin
- Otetaan käyttöön uutta teknologiaa, joka vähentää rutiininomaista työtä ja siten parantaa työn mielekkyyttä
- Lisätään mahdollisuuksia omaan työhön vaikuttamiseen esimerkiksi ottamalla käyttöön itseohjautuvia tiimejä

Kotiin annettavia palveluja koskevan palvelujärjestelmän muutokset

- Yhdistetään kotipalvelu ja kotisairaanhoito kotihoidoksi (SHL 19 a§)
  - Kotihoitoa järjestettävä vuorokauden ajasta riippumatta (laajeneva velvoite)
- Erotetaan kotipalvelu ja tukipalvelut toisistaan (SHL 19 §)
  - Korostaa, että myös tukipalvelut kuuluvat hyvinvointialueen (nyk. kuntien) järjestämisvastuulle.
  - Voi lisätä tukipalvelujen myöntämistä → myöhentää kotipalvelun tarvetta.
- Erotetaan lapsiperheen oikeus kotipalveluun omaksi pykäläkseen (SHL 18 a§)
  - Sisältö ja oikeus palveluun palveluun eivät muutu
  - Lapsiperheen oikeus palveluun selkeämmin esiin → edistää perheiden jaksamista ja hillitsee lastensuojelun tarvetta
- Lisätään turva-auttamispalvelu hyvinvointialueen järjestämisvastuulla oleviin palveluihin ja säädetään sen toteuttamisesta (SHL 19 b §)
  - Palvelu tukee kotona asumista ja myöhentää muiden palvelujen tarvetta.

Asumispalvelujen keskeiset muutokset

Yhteisöllinen asuminen (SHL 21 b §)

- korvaa nykyisen ns. tavallisen palveluasumisen
- esteetön, turvallinen asumisyksikkö, jossa asiakkaan käytössä tarpeitaan vastaava huoneisto ja jossa on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa
- palvelut erotetaan asumisesta ja ne järjestetään erikseen asiakkaan tarpeen mukaisina palveluina (kotihoito, muut kotiin annettavat palvelut)

Ympärivuorokautinen palveluasuminen (SHL 21 c §)

- vastaa nykyistä ns. tehostettua palveluasumista, sisältö säilyy pääosin ennallaan
- asuminen kuten yhteisöllisessä asumisessa, mutta paikalla henkilöstöä ympärivuorokautisesti
- sisältää nykyiseen tapaan hoidon ja huolenpidon lisäksi täyden ylöspidon

Yhteisöllisen asumisen ja ympärivuorokautisen palveluasumisen yhdistäminen (SHL 46 c §)

- voidaan toteuttaa samaan rakennuskokonaisuuteen kuuluvissa tiloissa
- rakennuskokonaisuuteen voi kuulua myös ns. tavallisen asuntokannan asuntoja
- tavoite vähentää etenkin iäkkäiden henkilöiden muuttoja palvelutarpeen kasvaessa

Vanhuspalvelulain keskeiset muutokset

- Säännös THL:n velvollisuudesta seurata palvelujen laatua (24 a §)
- Johtamisella olisi myös tuettava työntekijöiden työhyvinvointia (21 §)
- Omavalvontaa olisi toteutettava toimintayksikön päivittäisessä toiminnassa, ja siihen sisältyisi myös henkilöstön riittävyyden jatkuva seuranta. Toimintaa olisi kehitettävä asiakkailta ja henkilöstöltä kerättävän palautteen ja lisäksi henkilöstön riittävyyttä koskevien tietojen perusteella (23 §)
- Iäkkäiden henkilöiden pitkäaikainen sosiaalihuollon laitoshoito poistettaisiin siirtymäajan jälkeen (14, 14 a, 15 b §)
- Täsmennettäisiin iäkkäälle henkilölle sosiaalihuoltolain mukaisesti nimetyn omatyöntekijän tehtäviä. Omatyöntekijän on muun muassa neuvottava asiakastaan ja oltava tarvittaessa yhteydessä palvelujen järjestäjään ja tuottajaan palvelujen riittävyyden ja laadun turvaamiseksi (17 §)
- Täsmennettäisiin säännöstä palvelusuunnitelmasta. Palvelut olisi suunniteltava niin, että ne vastaavat määrältään, sisällöltään ja ajoitukseltaan iäkkään henkilön tarpeita. Suunnitelmaan olisi siten kirjattava iäkkään henkilön tarve saada esimerkiksi turva-auttamispalvelua, yöaikaista kotihoitoa tai molempia (16 §)
- Kunnan ja hyvinvointialueen otettava huomioon ikääntyneen väestön asumistarpeet strategisessa suunnittelussaan (5 §) sekä kannustettava ikääntyneitä asumisensa ennakointiin (12 §)

Vaikutukset hyvinvointialueiden ja valtion kustannuksiin

Kustannuksia syntyy:

- kotihoitoa koskevista muutoksista
- turva-auttamispalvelua koskevista muutoksista
- seurannan vahvistamisesta
- iäkkäiden sosiaalihuollon pitkäaikaisen laitoshoidon lakkauttamisesta

- Esitys sisältää lisäksi useita ehdotuksia palveluja koskeviin säännöksiin, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen liittyviä teknisiä muutoksia sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain osalta.
- Näillä muutoksilla ei ole kustannusvaikutuksia, ks. HE:n taustamuistio 1.

Uudet/laajenevat lakisääteiset sosiaalipalvelut ja henkilöstön lisätarve

1. Yöaikaan tehtävät kotikäynnit (laajeneva palvelu)

- henkilöstön lisätarve n. 650 htv, vuositason kustannukset **36,1 milj. e.**

2. Turva-auttamispalvelu (uusi sosiaalipalvelu)

- sisältää asiakkaalle annettavan turvalaitteiston, hälytysten vastaanoton 24/7, avun tarpeen arvioinnin ja ns. turva-auttajan antaman avun.
- kustannukset vuositasolla yhteensä **7,8 milj. e.**
- sekä avun tarpeen arvioijan että turva-auttajan oltava sote-ammattihenkilöitä, henkilöstön lisätarve n. 40 htv

Muut kustannukset

- THL:n pysyvät kustannukset lisääntyvät seurannan vahvistumisen myötä 0,8 miljoonaa ja hyvinvointialueiden ja yksityisten palveluntuottajien yhteensä 0,9 miljoonaa euroa vuodessa.
  - Tähän sisältyy kaksi kertaa vuodessa tehtävä mitoitusseuranta ympärivuorokautisessa hoidossa ja kotihoidon riittävyyden seuranta.
  - Lisäksi joka toinen vuosi tehtävät kyselyt kunnille (jatkossa hyvinvointialueille) ja toimintayksiköille johtamisesta ja toimintakäytänteistä ja joka toinen vuosi tehtävä asiakaskysely.
- Kelan asumistukimenot vuodesta 2028 alkaen (siirtymäaika 5 vuotta)

Voimaantulo

- Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1.1.2023.
- Iäkkäiden sosiaalihuollon pitkäaikaisen laitoshoidon lopettamiseen liittyviä säännöksiä sovellettaisiin vasta siirtymäajan jälkeen eli 1.1.2028 alkaen.

Toimeenpanon tuki

- Ehdotettujen lakien toimeenpano kuuluu hyvinvointialueille sekä yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajille.
- Uudistusten toimeenpanon tueksi STM tuottaa tiedotus- ja koulutusaineistoa ja toteuttaa koulutuksia yhteistyössä muun muassa THL:n, valvontaviranomaisten sekä palvelun järjestäjien ja tuottajien kanssa.
- Hyvinvointialueita tuetaan toimeenpanossa Tulevaisuuden kotona asumista tukevat palvelut –hankkeella.
- Toimeenpanoa valvovat Valvira ja avit.
- Toimeenpanossa tärkeää on eri sidosryhmien yhteisen näkemyksen muodostaminen säännösten soveltamisesta.
- Uudistusta ja sen toimeenpanoa koskeva aineisto kootaan STM:n verkkosivuille. Uudistuksen johdosta ministeriö myös päivittää antamaansa sosiaalihuoltolain soveltamisopasta (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2017:5)

stm.fi ›
@STM_Uutiset ›

Kiitos mielenkiinnostanne.

